

EIGENAARSCHAP

PRAKTIJKVOORBEELDEN UIT HET PROJECT LEERLING 2020

12X

LEERLINGEN SCHUIVEN AAN BIJ RESULTAATBESPREKINGEN

"IK HEB MIJN DOCHTER ZIEN GROEIEN, OMDAT ZE NU IN CONTROL IS"

"HET SPEL IS EEN MANIER OM LEERLINGEN EN DOCENTEN MEE TE LATEN DENKEN"

4 Whitepaper: Alles over eigenaarschap

10 Scrum in de klas

6 "Leid je kinderen op voor hun toekomst of voor jouw verleden?"

14 Een 'placemat' voor het coachingsgesprek

20 Tips voor de inrichting van een open leercentrum

22 "Dankzij het logboek zijn we veel meer over doelen gaan praten"

24 Leren van successen en van fouten

En verder:

- 8** Hoe krijg je driehoeksgesprekken van de grond?
- 12** Echte opdrachten met echte opdrachtgevers
- 18** Leerlingen stellen zelf hun rooster samen
- 26** Waarom wij leerlingen laten aanschuiven bij resultaatbesprekingen
- 28** Speel het eigenaarschapspel 'We Own The School'

EIGENAARSCHAP IN DE PRAKTIJK

Hoe maak je een leerling eigenaar van haar of zijn leerproces? Steeds meer scholen luisteren naar de ideeën en wensen van leerlingen om hiermee onder andere de motivatie van leerlingen te verhogen. De rol van de docent verandert hierdoor. In plaats van voor te schrijven wat een leerling gaat doen, wordt de leerling begeleid in het maken van eigen keuzes. Hoe organiseer je dit als school? En welke vaardigheden hebben docenten en leerlingen hierbij nodig?

In dit themamagazine 12x Eigenaarschap delen we praktijkvoorbeelden van de scholen die mee deden aan het project Leerling 2020. Bekijk bijvoorbeeld de tips voor de inrichting van een open leercentrum. Of lees hoe leerlingen hun eigen rooster kunnen samenstellen. In elk van deze praktijkvoorbeelden vertellen docenten en leerlingen hoe zij aan de slag zijn gegaan met eigenaarschap en hoe zij dit ervaren. Maak gebruik van deze ervaringen en ontdek hoe jij zelf aan de slag kunt gaan met eigenaarschap.

Bekijk ook de themamagazines Differentiëren, Formatief, Leerdoelen, Maatwerk, Roostering en Samen werken op www.leerling2020.nl/themamagazines

In de whitepaper eigenaarschap lees je bevindingen, praktijkervaringen en theorie.

WHITEPAPER: ALLES OVER EIGENAARSCHAP

Welke vaardigheden hebben leerlingen nodig om eigenaar van hun leerproces te zijn? Welke rol speelt de docent? En hoe ziet dat er in de praktijk uit? In de whitepaper 'Alles over eigenaarschap' staan bevindingen, praktijkervaringen en **de theorie achter zelfsturend leren van het leerlab Leerling eigenaar leerproces.**

De whitepaper beschrijft de bevindingen van de leerlab scholen over regie nemen, leerstrategieën toepassen, samenwerkend leren en reflecteren. Hieronder vind je een samenvatting.

Expedities op het Corlaer College

Elk jaar starten zes teams van het Corlaer College met een expeditie om samen aan een maatschappelijk doel te werken. De teams gaan aan de slag met het vinden van een mooi doel, het presenteren van hun ideeën, het werven van fondsen en het plannen en organiseren van

activiteiten die het goede doel ondersteunen. Conrector Ronald Schaefer: "Ons doel is niet zoveel mogelijk geld ophalen, maar het trainen van alle vaardigheden die bij fondsenwerving komen kijken. Alle elementen die je in het onderwijs terug wilt zien, zoals samenwerken, talentontwikkeling en keuzevrijheid, zitten in onze expedities."

Leerstrategieën op Vathorst

Het Vathorst College besteedt veel aandacht aan leerdoelen. Docenten stimuleren de leerlingen hun eigen leerproces in te richten. Door kritische

vragen te stellen, leren ze leerlingen bij verschillende opdrachten en vakken stil te staan bij hun werk- en leerproces. Wat ga je doen? Waarom doe je dat nu? En hoeveel tijd heb je daarvoor nodig? Dit zijn typische onderdelen van het toepassen van leerstrategieën. Daarnaast heeft het Vathorst College ook een rubric met studievaardigheden opgesteld. Denk bijvoorbeeld aan vaardigheden als het maken van een samenvatting of een aantekening. De rubric geeft leerlingen inzicht in hun beheersing van deze vaardigheden.

Driehoeksgesprek

Het Talentcollege Noord (OSG Sevenwolden) heeft het driehoeksgesprek tussen leerling, ouders en coach ingevoerd. De leerling neemt de regie en leidt het gesprek. In dit driehoeksgesprek wordt veel meer aandacht besteed aan de persoonlijke ontwikkeling van het kind en draait het veel minder om cijfers en prestaties. Zo zien de ouders en de docent/coach de leerling steeds meer als kind. "De rol van de leerlingen zal door de jaren heen steeds groter worden", vertelt teamleider Erik de Vries.

Bekijk en lees de volledige whitepaper op leerling2020.nl/whitepaper-eigenaarschap

Iedere leerling een coach

Op Niekée in Roermond zijn alle docenten ook coach van een vaste groep leerlingen. Zo krijgt iedere leerling veel persoonlijke aandacht. Tijdens het schooljaar werkt de leerling aan een coachdocument waarin hij zijn voortgang bijhoudt. Zo leert hij zichzelf en zijn talenten steeds beter kennen. Het coachdocument is een leidraad voor de driehoeksgesprekken, waarbij de leerling met steun van de coach zijn voortgang met zijn ouders bespreekt. Een leerling: "Ik vind het meestal niet fijn om met mijn ouders over school te praten. Dat doe ik thuis ook nooit. Het voordeel van deze gesprekken is: vroeger ging het altijd over mij, nu mocht ik het zelf zeggen."

Hulpmiddel bij feedback

De vaardigheden die leerlingen nodig hebben om eigenaar van hun leerproces te worden, staan in de vaardighedenrubrics. UniC maakte op basis van deze rubrics een boekje voor docenten en leerlingen. Verbeterteamcoördinator en docent wiskunde Debby Huijsman vertelt: "De vaardighedenrubrics zijn een goede tool om in gesprek te gaan over regie op het leerproces. Je kunt inzoomen op concreet gedrag. Het praat makkelijker als er bij die gelegenheid iets tastbaars op tafel ligt." Het Amadeus Lyceum gebruikt de rubrics vooral als leidraad en gesprekstoel voor docenten en het mentoraat. Zo gaan docenten en mentoren met elkaar in gesprek over wat er van de leerlingen verwacht wordt.

Reflecteren op De Nieuwste School

De Nieuwste School werkt vanuit competenties, zoals betrouwbaar zijn, presenteren, onderzoek doen en omgaan met anderen, die op allerlei manieren terugkomen in de lespraktijk. Ook de vaardigheid reflecteren krijgt op deze school aandacht. Leerlingen gebruiken deze vaardigheid bijvoorbeeld om te zien waar ze zelf in het leerproces staan. "Onze leerlingen zijn er altijd mee bezig, ze denken na over wat ze doen en wat de gevolgen zijn. Ik denk dat ze daardoor veel meer eigenaar zijn van hun eigen leerproces," vertelt Camiel, mentor van leerjaar 3. Zo leren leerlingen naar zichzelf en hun voortgang te kijken, en vanuit daar beslissingen te nemen die bijdragen aan hun eigen groei. ●

“LEID JE KINDEREN OP VOOR HUN TOEKOMST OF VOOR JOUW VERLEDEN?”

Op de vmbo-locatie van het Stedelijk College Eindhoven staat sinds een aantal jaar eigenaarschap centraal, zowel voor de leerling als voor de docent. **“Om eigenaarschap bij leerlingen te vergroten, is eigenaarschap van het onderwijs bij docenten een voorwaarde.”**

Het Stedelijk College in Eindhoven wil niet alleen dat leerlingen op eigen niveau, tempo en interesse leren om zo eigenaar te zijn van het leerproces. Ook wil de school dat docenten zich eigenaar voelen van hun onderwijs. Deze visie was het uitgangspunt om een aantal jaar geleden het onderwijs stap voor stap anders in te gaan richten.

Horizongebieden

Leerlingen maken op het Stedelijk College veel eigen keuzes. Zo kunnen ze in de onderbouw kiezen uit drie horizongebieden, die aansluiten bij verschillende interesses en talenten. Leerlingen ontdekken in die horizongebieden wat ze goed kunnen, wat ze leuk vinden en wat ze er later

mee willen doen. Elke week worden er vijf lesuren besteed aan het gekozen horizongebied.

De horizongebieden zijn:

- Sportplaza: Economie en Sport
- Technoworld: Techniek
- Lifestyle: Zorg en Welzijn

Keuzevakken

In het eerste leerjaar volgen de leerlingen twee horizongebieden. Het tweede jaar kunnen ze ervoor kiezen om zich in deze gebieden te verdiepen of juist een ander horizongebied te kiezen en hun kennis te verbreden. Naast de horizongebieden zijn er ook zogenaamde ster-uren. Ster-uren zijn vrij invulbare uren, die leerlingen kunnen gebruiken voor extra hulp

of om eens iets heel anders te doen. Pianospelen bijvoorbeeld. Tot slot is er in de bovenbouw een uitgebreid aanbod aan keuzevakken waaruit leerlingen kunnen kiezen. Het kan zo zijn, dat een leerling met het profiel Zorg en Welzijn als keuzevak meubelmaken kiest.

Reflecteren

Op het Stedelijk College worden regelmatig reflectiemomenten ingepland. Leerlingen worden, door bewust eigen keuzes te maken, gemotiveerd om na te denken over: ‘Wat past bij mij?’, ‘Wat wil en kan ik?’ en ‘Wat heb ik nodig?’ Tijdens deze reflectiemomenten motiveren leerlingen hun keuzes.

Sterke argumenten

Theo van der Maazen: “Vaak is het in het eerste jaar voor leerlingen nog lastig om een keuze te motiveren, maar hoe langer ze hier rondlopen, hoe beter dat gaat. Je ziet leerlingen hierin groeien. Met het argument

‘omdat ik het leuk vind’ nemen we geen genoegen. De motivatie moet iets toevoegen. De leerling met het Zorg en Welzijn-profiel vindt misschien het creatieve aspect binnen meubelmaken aantrekkelijk, dat vind ik een prima argument.”

Organisatiestructuur

Doordat er gekozen is om te werken in verticale teams, is er geen ‘knip’ meer tussen de onder- en bovenbouw. Arjan Daelmans, lid directieteam: “Het voordeel hiervan is dat docenten van begin tot eind betrokken zijn bij hun leerlingen. Dat vinden wij heel belangrijk. Daarom hechten we ook veel waarde aan Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB, red). Een LOB-coach (mentor) heeft ongeveer tien leerlingen onder zijn of haar hoede en begeleidt deze kinderen drie jaar lang. Er ontstaat zo een betrokkenheid die ervoor zorgt dat de leerling goed voorbereid een vervolgstap kan maken.”

Zelf lesmateriaal ontwikkelen

Gepersonaliseerd leren vereist ook een andere benadering van het onderwijs door docenten. Vaksecties worden bijvoorbeeld gestimuleerd om zoveel mogelijk zelf lesmateriaal te arrangeren en te ontwikkelen. Docenten moeten kennis hebben van het curriculum en ook in staat zijn dit op verschillende manieren in te vullen en aan te bieden. Theo: “Om eigenaarschap bij leerlingen te vergroten, is eigenaarschap van het onderwijs bij docenten een voorwaarde.”

Keuzemarkt

Bij de keuzevakken in de praktijkvakken in de bovenbouw van het vmbo hebben docenten ook veel ruimte om het vak naar eigen inzicht vorm te geven. Om een goede keuze te kunnen maken, wordt er in het voorjaar een keuzemarkt gehouden voor bovenbouwleerlingen. Zij krijgen een

profielkaart met daarop alle vakken. Naast het kiezen van een vak, moeten ze ook een korte motivatie geven. Docenten en leerlingen gaan in gesprek over de beste keuze voor de leerling. Docenten proberen leerlingen natuurlijk ook te enthousiasmeren voor hun keuzevak.

Verandering

Het Stedelijk heeft eerst een visie bedacht en is toen gaan bedenken hoe ze dit in de praktijk konden brengen. Het vergroten van de keuzevrijheid van leerlingen betekende dat docenten hun manier van onderwijzen ook anders gingen aanpakken. Theo: “In het hele proces zoekt ieder zijn rol. Dit is soms best lastig. Maar uiteindelijk moet iedereen mee in deze ontwikkeling. Ik denk dat alle docenten zich de vraag moeten stellen: ‘Leid ik kinderen op voor hun toekomst of voor mijn verleden?’ We doen het voor de kinderen, dat zijn de winnaars van morgen.” ●

Het Stedelijk College Eindhoven zet eigenaarschap voor zowel leerling als docent centraal.

Meer over eigenaarschap? Ga naar leerling2020.nl/eigenaarschap

“MET HET ARGUMENT ‘OMDAT IK HET LEUK VIND’ NEMEN WE GEEN GENOEGEN. DE MOTIVATIE MOET IETS TOEVOEGEN”

HOE KRIJG JE DRIEHOEKSGESPREEKEN VAN DE GROND?

Leerlingen SportLifeStyle van OSG Sevenwolden gaan tweemaal per jaar met hun coach en hun ouders in gesprek over hun ontwikkeling. Hoe zet je zo iets op? **“Als we op perfectie gaan wachten, gaat de snelheid eruit.”**

Een persoonlijk ontwikkelingsgesprek tussen leerling, ouder en coach.

Alle leerlingen van de onderwijsstroom SportLifeStyle hebben affiniteit met sport: de helft van hen bedrijft zelfs topsport. Allemaal volgen zij een gepersonaliseerd onderwijsprogramma waarin zij sport en school kunnen combineren. In deze SportLifeStyle-stroom is het de bedoeling dat leerlingen zelf de regie nemen. Persoonlijke ontwikkelingsgesprekken zijn daarvoor een middel, vertelt teamleider Erik de Vries.

Gezamenlijk voorbereiden

Het persoonlijk ontwikkelingsgesprek is een driehoeksgesprek met de leerling, de ouders en de coach (de persoonlijke mentor van de leerling op school). De leerling begint met een presentatie over wat hij de afgelopen periode heeft bereikt en wat de doelen voor de korte en lange termijn zijn. Daarna volgt een gezamenlijk gesprek, waarvan ter plekke een verslag wordt gemaakt. Leerling en coach bereiden de presentatie binnen de SportLife-

Style-lessen gezamenlijk voor. Erik: “Die lessen worden door de coach gegeven en daarin oefenen we met de vaardigheden uit het leerlab gekoppeld aan een sportcontext: projecten over voeding, anatomie, doping, enzovoort.”

Touwtjes in handen

Tot nu toe werkte het SportLifeStyle-team alleen in de tweede klas met deze driehoeksgesprekken en dan ook nog slechts één keer per jaar. Dan kom je er volgens Erik echter niet aan toe om te kijken of de doelen daadwerkelijk worden bereikt. Door in de hele school met dit soort gesprekken te gaan werken, willen ze leerlingen stimuleren om zelf de touwtjes in handen te nemen. Voortaan worden met alle eerste-, tweede- en derdeklassers van de SportLifeStyle-stroom tweemaal per jaar een driehoeksgesprek gevoerd.

Sneller van de grond

Voor de invoering maakte de school heel bewuste keuzes. Erik: “Omdat het SportLifeStyle-team bestaat uit docenten die vooral aan de slag willen, hebben we ervoor gekozen om dat ook gewoon te gaan doen.” Er werden drie ontwikkelteams geformeerd, een per jaarlaag, die ieder een eigen invulling mochten geven aan de gesprekken. Erik: “Dat geeft mensen een goed gevoel en dan komt het sneller van de grond. Wel hebben we afgesproken dat overal de regie en het bepalen van de duur van het gesprek en de korte- en langetermijndoelen bij de leerlingen ligt.”

Leerlabmateriaal

Erik vervolgt: “In de voorbereiding en de uitvoering hebben de teams

veel gehad aan het materiaal dat in het leerlab is ontwikkeld: wat is een driehoeksgesprek en wat zijn kenmerken van een dergelijk gesprek? Dat materiaal geeft zowel richting voor de invoering als voldoende ruimte voor de onderwijsorganisatie.”

Activiteitenweken

De eerste ronde van de gesprekken nieuwe stijl waren in november 2017. Omdat het voor de coaches een hele belasting zou zijn (25 leerlingen per coach betekent ook 25 gesprekken) besloot de school er tijdens de activiteitenweken anderhalve dag voor in te ruimen. Erik: “In die weken hebben docenten meer ruimte omdat leerlingen een deel van de tijd voorstellingen en dergelijke bezoeken.”

Gesprekken overdag

Ook werd besloten om gesprekken met de ouders voortaan altijd overdag in te plannen, zodat de coaches dit niet meer buiten hun schooluren hoeven te doen. Het inplannen van de gesprekken met de ouders ging beter dan verwacht; de ouders reageerden hier positief op en maakten hier tijd voor vrij.

Ontwikkelvrijheid

De ontwikkelvrijheid voor de teams heeft goed uitgepakt: “In de uitvoering van de gesprekken per jaarlaag

DE LEERLING BEGINT MET EEN PRESENTATIE OVER WAT HIJ DE AFGELOPEN PERIODE HEEFT BEREIKT EN WAT DE DOELEN VOOR DE KORTE EN LANGE TERMIJN ZIJN

merken we wel dat er verschillen zijn, maar dit gaat om details. In de periode tot aan de volgende gespreksronde gaan we nu binnen de teams de opbouw wat betreft de regie over het eigen leerproces op elkaar afstemmen. De rol van de leerlingen zal door de jaren heen steeds groter worden”, legt Erik uit.

Communicatie met ouders

Een aandachtspunt is nog dat ouders in de gesprekken al snel geneigd zijn te beginnen over de behaalde cijfers, terwijl het eigenlijk moet gaan over de vaardigheden die de leerling ontwikkelt. “Daar willen we duidelijker over communiceren”, denkt Erik. Dat de gesprekken niet in één keer kant-en-klaar zijn neergezet, vindt hij niet meer dan logisch. “Als we op perfectie gaan wachten, gaat de snelheid eruit. Begin gewoon en stel gaandeweg bij.” ●

Bekijk de kenmerken van het driehoeksgesprek op leerling2020.nl/kenmerken-driehoeksgesprek

SCRUM IN DE KLAS

Docenten Media en Expressie op CSG Groene Hart – Rijnwoude passen de scrummethode toe in havo 3. Samen met de klas produceren zij tweewekelijks een schooljournaal. Of liever gezegd: **“De klas produceert en wij faciliteren.”**

Scrum, officieel een rugbyterm, houdt kortgezegd in dat je als team sprintjes trekt om een doel te bereiken. In de it-sector passen ze de methode toe bij het produceren van software en inmiddels is scrummen ook een voorname vorm van projectmanagement in het bedrijfsleven. In het proces staan eigenaarschap en autonomie centraal waarmee het uitermate geschikt is om toe te passen in het onderwijs. “Een workshop over scrummen in het onderwijs georganiseerd vanuit het leerlab motiveerde ons om de methode in te zetten”, vertelt docent Wim Zwart.

Scrum Master

Begin dit schooljaar is havo 3 in verschillende werkgroepen verdeeld, namelijk: de redactie, de videoploeg, de editors, de nieuwslezers en de stand-uppers. Ieder team heeft een Product Owner en een Scrum Master. De Scrum Master houdt het planbord bij. Zijn team kan hierop (digitaal) de openstaande taken terugvinden. De Product Owner houdt in de gaten of de kwaliteit van het door hen op te leveren onderdeel voldoet aan de norm van de docent. Samen leveren ze met de scrummethode iedere veertien dagen een nieuw schooljournaal op dat intern wordt gepresenteerd en ook online te zien is.

Leerlingen produceren tweewekelijks een schooljournaal met behulp van de scrummethode.

Structuur en effect

“Deze manier van lesgeven heeft veel voordelen”, vertelt Wim. “Door het principe van zelfsturende teams, is de docent vooral nodig als facilitator.” Het contact met een team loopt via de Scrum Masters. Zij communiceren de planning met hun werkgroep. Het is een gestructureerde, maar ook

effectieve manier van werken. Leerlingen activeren elkaar en geven elkaar feedback. “Daar waar ik deze taak voorheen klassikaal op me nam, zet ik nu een stapje terug. Je merkt dat leerlingen veel van elkaar pikken. Er wordt baasje gespeeld, maar dat wordt getolereerd omdat er een duidelijke rolverdeling is.”

Eigenaarschap

Wanneer je scrumt in een klas zijn leerlingen per definitie eigenaar van hun leerproces. Het toepassen van de techniek heeft volgens Wim zeker effect op de resultaten van de leerling dankzij het samenwerken, maar ook op de persoonlijke ontwikkeling van het individu binnen de groep. “Sommige leerlingen maken een enorme groei door. Met de eerste redactionele teksten konden de nieuwslezers bijvoorbeeld totaal niet uit de voeten. Gedurende het jaar zie je de ontwikkeling terug in het eindresultaat. Inmiddels komen de teams samen tot zulke sterke journaals dat ik er echt van baal dat ik straks niet meer met ze samenwerk.”

Plussen versus minnen

Wim: “Natuurlijk zitten er twee kanten aan werken via deze methode en is niet alles positief. Het is bij-

voorbeeld lastiger om als docent de resultaten van de leerlingen individueel inzichtelijk te maken. Je bent afhankelijk van de feedback die de leerlingen aan elkaar geven. Daarnaast is de vrijheid die de methode biedt niet geschikt voor iedereen. Leerlingen die liever lui zijn dan moe, ervaren meer ruimte om passief te zijn.”

Collega's volgen met plezier de lessen en ouders reageren enthousiast. Zij zien dat hun kinderen veel leren van het samenwerken en plannen. De methode mag volgens Wim veel vaker worden toegepast in het onderwijs. Wim: “Exacte en creatieve vakken zijn uiteraard het meest geschikt. Of je kunt de methode vakoverstijgend inzetten door, in het geval van een journaal, de teksten te laten redigeren tijdens Nederlands.”

Enthousiasme

Een voornemen voor komend jaar is dat Wim de les start met een korte vergadering met de Scrum Masters alvorens de werkgroepen aan de slag gaan. Nu schiet dat er vaak bij in. “Ze lopen dan direct met de camera op de schouder de school in en vergeeten de scrummethode.” Wanneer plannings niet goed worden ingevuld en bijgehouden gaat er sneller iets mis. De gouden tip die Wim aan docenten wil meegeven is dan ook dat je de methodiek goed in de vingers moet hebben, zodat je op tijd kunt bijsturen. Het risico is dat leerlingen er anders stress van krijgen. ●

Bekijk de video over scrum in de klas – gemaakt door leerlingen – op leerling2020.nl/scrum-in-de-klas

ECHTE OPDRACHTEN MET ECHTE OPDRACHTGEVERS

Hoe organiseer je vakoverstijgend leren? Op UniC werken alle leerlingen vanaf de vierde klas aan challenges. Dit zijn echte opdrachten met echte opdrachtgevers.

Een challenge is een vakoverstijgende opdracht, die aansluit bij het profiel van de leerling en gekoppeld is aan een maatschappelijk thema. Gedurende acht weken gaan leerlingen in groepjes aan de slag met een zelf gekozen onderwerp. Ook de vorm waarin ze dit doen kiezen ze zelf. Per week zijn er twee lesuren ingeroosterd om aan de opdrachten te werken. Op UniC werken alle bovenbouwleerlingen aan drie verschillende challenges per jaar.

Kaders meegeven

De thema's van de challenges worden bepaald door de docenten uit de vakgroep. Het afgelopen jaar werkten leerlingen bijvoorbeeld al aan de thema's wonen, anders, solidariteit en duurzaamheid. Binnen het thema kiezen de leerlingen zelf een onderwerp, maar ze krijgen wel kaders mee. Vooral in het begin hebben ze die echt nodig, vertelt docent Hanneke de Graaff. "Je moet ze een klein beetje sturen, anders worden ze besluiteloos."

Steeds meer vrijheid

Daarom zijn de opdrachten in de vierde klas nog redelijk scherp

Op UniC werken leerlingen aan opdrachten van echte opdrachtgevers.

omschreven. De opdracht voor de challenge duurzaamheid luidde bijvoorbeeld: bedenk een innovatief idee om de waterspiegelstijging tegen te gaan. In de vijfde en zesde klassen krijgen leerlingen steeds meer vrijheid om de opdracht zelf in te vullen.

Gemotiveerd

Hoe kiezen de leerlingen een onderwerp? Hanneke: "We vragen ze na te denken over waar ze goed in zijn en wat ze bezighoudt en op basis daarvan iets te kiezen. Hierdoor krijgen ze ruimte voor het ontwikkelen van hun talenten én zijn ze echt gemotiveerd tijdens het maken van de opdracht."

Leren samenwerken

Een belangrijke vaardigheid die in de challenge wordt toegepast is samenwerken. Leerlingen maken zelf groepjes van twee tot vijf personen. Ze moeten dus op zoek naar leerlingen die de interesse in hun onderwerp delen. Voor de challenge duurzaamheid kwamen de groepjes uit op onderwerpen als "duurzame mode", "duurzame kantine op UniC", "duurzame uitgaansgelegenheid" en "het politiebureau van de toekomst."

Verlegen

In veel challenges werken leerlingen samen met een externe partij. In de examenklassen is dit zelfs een vereiste. Hanneke merkt dat leerlingen hierdoor hun sociale vaardigheden verbeteren: "Van sommige leerlingen die vroeger erg verlegen waren, hoorde ik dat ze dankzij de challenges meer op mensen durven af te stappen." Ook bevordert het contact met externe partijen de motivatie van de leerlingen. Ze maken opdrachten voor echte opdrachtgevers: een adviesrapport, een onderzoek of een product voor een bestaand bedrijf dat hier écht iets aan heeft. Een concreet doel en echte feedback dus.

TIPS

Zelf een challenge opzetten voor je leerlingen? Maak gebruik van Hanneke's tips:

- Begin niet zomaar, maar ga op zoek naar een **werkwijze** die past bij je school.
- Begin op tijd met het **benaderen** van externe partijen (dit kan soms wel een half jaar duren!).
- **Betrek ouders** vanaf het begin en schakel hen in waar nodig.
- Houd je **contacten warm**, ook als er niet direct een samenwerking opstart.

Doggybags

Zo bedachten leerlingen voor de challenge 'duurzaamheid' een plan voor een supermarkt om de gekoelde producten die de klanten bij de kassa achterlaten, weer op tijd in de koeling te leggen. Hun oplossing wordt nu zelfs toegepast in één van de winkels. Voor restaurant De Markt in Utrecht onderzochten leerlingen doggybags als middel om voedselverspilling aan te pakken. Andere leerlingen werkten samen met Politie Rotterdam, Gemeente Utrecht en Rijkswaterstaat. U in de Wijk (wijktelevisie) bracht de challenges duurzaamheid en solidariteit in beeld.

Vaardigheden

Naast de (vakoverstijgende) kennis die leerlingen tijdens de challenges opdoen, trainen ze verschillende vaardigheden. Ze werken samen met groepsgenoten en externe opdrachtgevers, maar leren door zelfstandig onderzoek te doen ook kritisch te kijken naar waar hun informatie vandaan komt. Ze leren te reflecteren op hun werk en binnen hun groepje feedback te geven en te ontvangen. Doordat ze vrijwel zelfstandig aan de slag gaan en zelf mogen bepalen hoe de opdracht eruit ziet, kunnen ze bovendien hun creativiteit en probleemoplossend vermogen verder ontwikkelen.

Rol van de docent

Voor leerlingen is het eerste contact leggen met een externe partij vaak nog een te grote stap. Dit doet de docent, of ze doen het samen. Het is belangrijk om hier op tijd mee te beginnen, want het kost veel tijd. Maar voor Hanneke is die moeite vanzelfsprekend. "De docent heeft als taak om de wereld voor de leerlingen te openen. Daarom brengen wij die contacten naar de leerlingen toe." ●

Meer lezen over vaardigheden van leerlingen? Ga naar leerling2020.nl/vaardigheden-leerlingen

EEN 'PLACEMAT' VOOR HET COACHINGSGESPREK

Het leerlab Veranderende rol van de docent en leerling maakte vaardighedenrubrics voor leerlingen, docenten en begeleiders om onderwijs op afstand mogelijk te maken. **Om het coachingsgesprek met leerlingen hierover aan te gaan gebruiken ze een 'placemat'.**

Ga met leerlingen in gesprek over vaardigheden met behulp van een gesprekscirkel.

TIPS VAN HET LEERLAB

- Alle rubrics in één keer gebruiken is te veel: **kies een of twee vaardigheden uit.**
- **De Excel-bestanden zijn makkelijk in te lezen** in de elo. Vraag eventueel de leverancier om dit voor de school te doen. Ook zijn er allerlei tools beschikbaar om de rubrics in op te maken, bijvoorbeeld Forallrubrics.
- Zorg dat op de een of andere manier **de gesprekken en de voortgang bijgehouden worden in een logboek.**

De 7 scholen van het leerlab zijn Topsport Talentscholen. Doordat de topsport-leerlingen vaak aan het trainen zijn, missen ze veel lestijd. Ruud Chermin van SSGN: "Plaats- en tijdsafhankelijk leren betekent iets voor je praktisch. We kregen met elkaar maar niet concreet wat het precies betekent. We besloten daarom om te onderzoeken welke vaardigheden leerlingen en docenten nodig hebben om onderwijs op afstand mogelijk te maken."

Vaardigheden van de docent en begeleider

De leerlingen hebben naast hun docenten, vaak ook een topsportbegeleider. Ruud: "We hebben bestaande rubrics gebruikt uit andere praktijk-

voorbeelden en die vertaald naar plaats- en tijdsafhankelijk leren. We kwamen erachter dat voor een goede begeleiding van de leerlingen de docenten en begeleiders andere vaardigheden nodig hebben."

Thema's

Mark Jeninga, Tabor College: "De vakdocenten moeten curriculumbewust zijn, zodat ze goed weten wat wel of juist niet uit het programma kan. Begeleiders moeten juist weer goed kunnen coachen." De rubrics voor de docent hebben de thema's: curriculumbewustzijn, ontwerpen didactisch proces, arrangeren en ontwikkelen en didactisch coachen. De rubrics voor de begeleider hebben de thema's: feed up, feedback, feed forward, contact en contract.

Tijdens functioneringsgesprekken

Ruud: "De rubrics gebruiken we bij ons op school in functioneringsgesprekken. 'Waar sta je en waar wil je heen?' is eerst de vraag. Vervolgens pakken we de rubrics erbij om te bepalen wat de docent dan zou moeten doen om daar te komen.

Docenten vinden dit een erg prettige manier van werken. Het gesprek is gestructureerd en je kunt met elkaar ook concrete afspraken maken."

Vaardigheden van leerlingen

De thema's in de rubrics voor leerlingen zijn: samenwerken, kiezen en beslissen, reflecteren en zelfregulering. Niels van Alebeek, Rodenborch College: "De rubrics zijn ontwikkeld op basis van de resultaten uit de internationale studie 'Gold in Education and Elite Sport (GEES)'. In deze studie is onderzocht welke competenties jonge atleten nodig hebben om een studie te combineren met een topsportcarrière. Daarnaast is gebruikgemaakt van ons eigen groeidocument en rubrics die zijn ontwikkeld door andere leerlabsscholen."

Ontwikkeling placemat

Mijke Lambooy, CVO 't Gooi: "Met rubrics alleen ben je er niet. Je moet ook nadenken over hoe je ze gaat gebruiken. Hoe ga je nou het gesprek aan met je leerlingen over vaardigheden?" Hélène de Saxcé, Beekdal lyceum: "Een collega van mij gebruikte in haar mentorlessen gespreks-

Zelf de 'placemat' gebruiken?
Download hem op leerling2020.nl/placemat

kaartjes en ik dacht meteen 'zoiets moeten wij ook hebben!'. Samen ontwikkelden ze een placemat met daarop een gesprekscirkel. De placemat is ook af te drukken op A3 en kan als een menukaart op tafel worden gezet.

Tijdens het gesprek

Hélène: "Tijdens het gesprek doorloop je de hele cirkel. De leerling kiest zelf een vaardigheid uit die hij of zij wil ontwikkelen. Ook de weg er naartoe wordt door de leerling zelf bedacht. Dat is heel belangrijk, het moet uit de leerling zelf komen. Natuurlijk stuur je af en toe bij. Leerlingen zijn heel enthousiast over het werken met de rubrics. Ze kunnen heel concreet aan de slag met het verbeteren van hun vaardigheden."

Logboek

Om de leerlingen zich op het gesprek te laten voorbereiden krijgen ze vooraf een logboek. Hierin kunnen ze per stap invullen wat ze willen zeggen of aan de docent willen vragen. Tijdens het gesprek vullen ze dan in welke stappen ze hierop gaan ondernemen. Het logboek kan ook digitaal worden ingevuld. ●

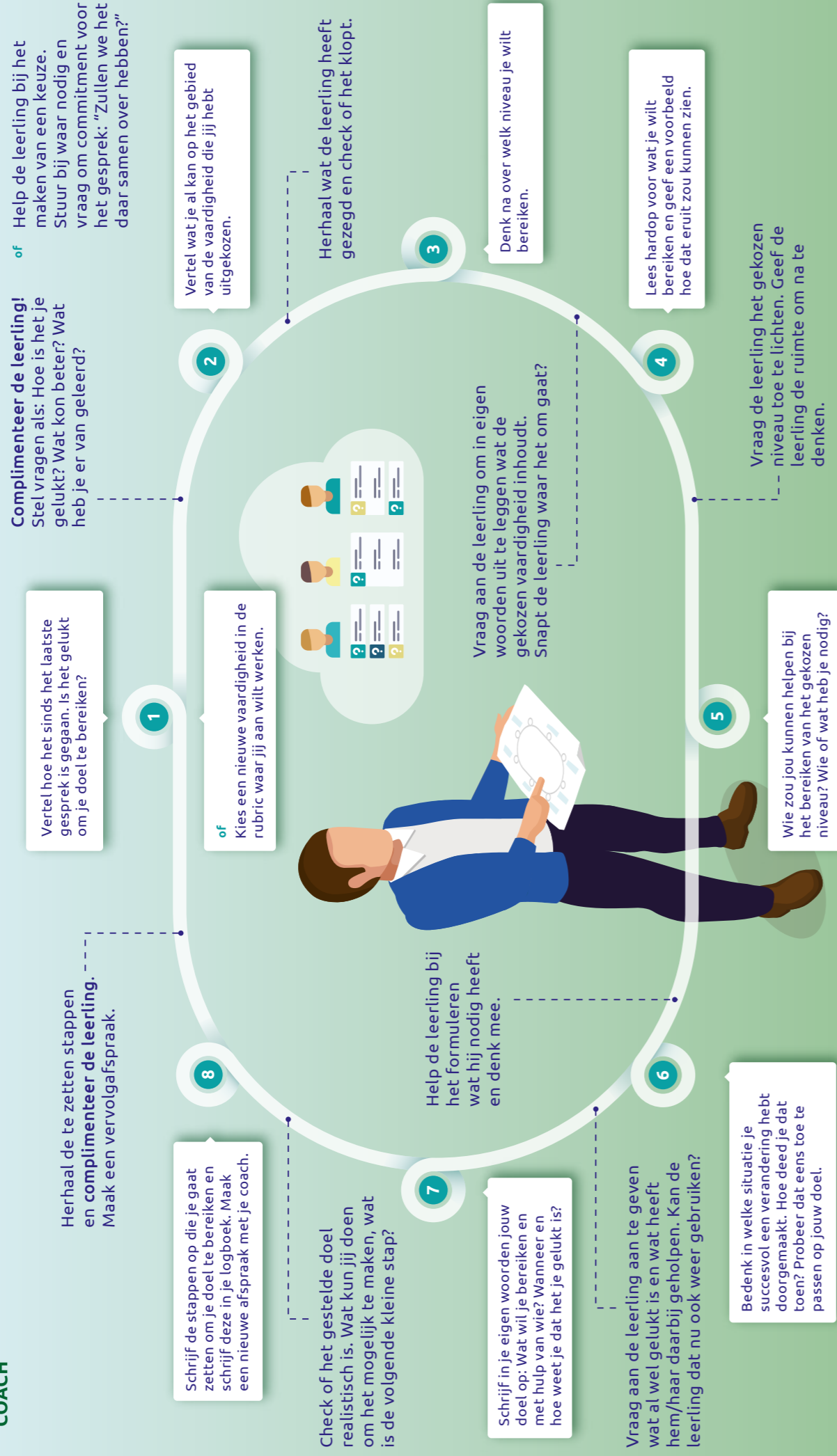
"LEERLINGEN ZIJN HEEL ENTHOUSIAST OVER HET WERKEN MET DE RUBRICS. ZE KUNNEN HEEL CONCREET AAN DE SLAG MET HET VERBETEREN VAN HUN VAARDIGHEDEN"

In gesprek met je leerling

COACH

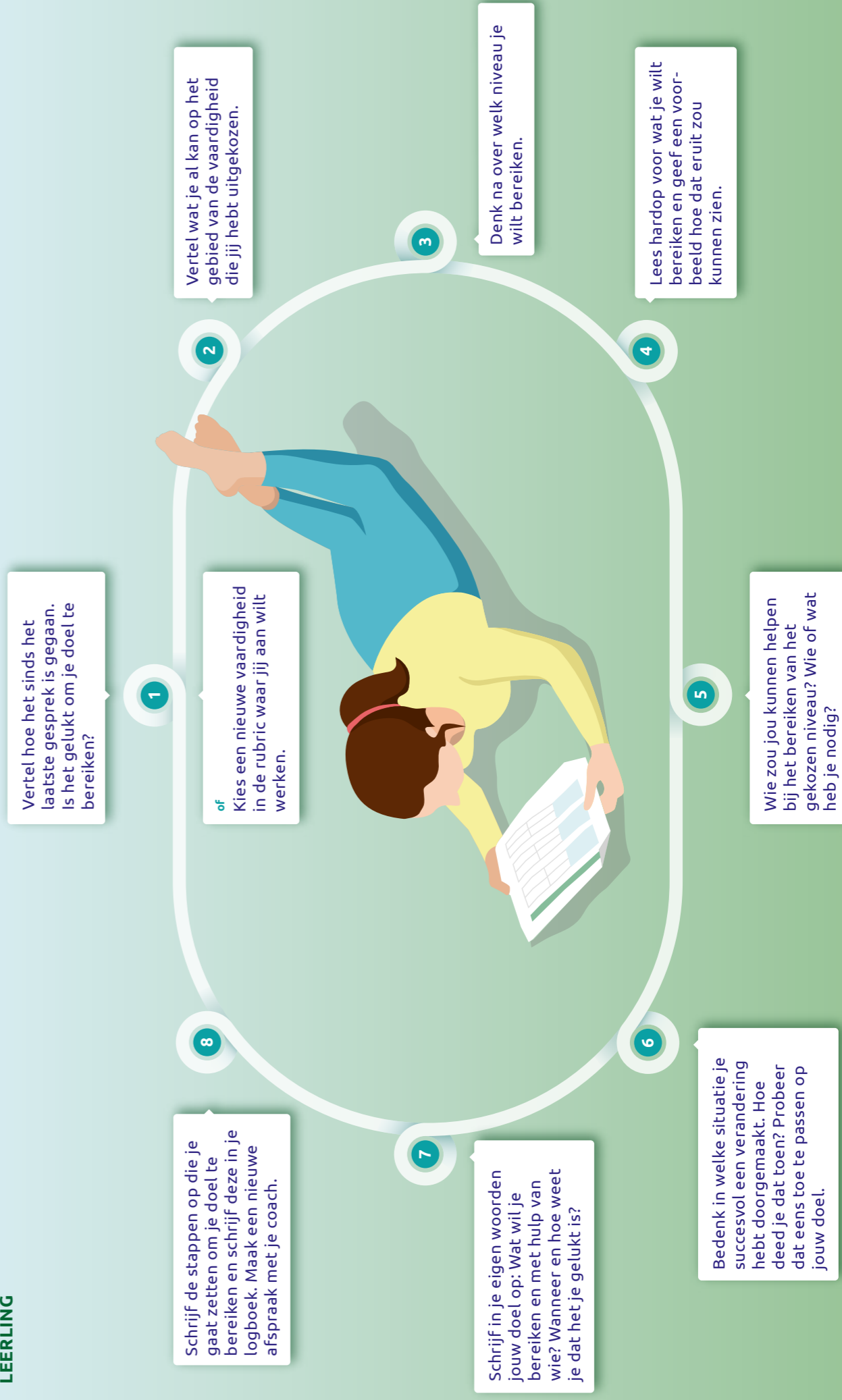
Deze placemat helpt je om in gesprek te gaan met je leerling aan de hand van rubrics. Er is gekozen voor een oplossingsgerichte gesprekstechniek (L. Cauffman).

In gesprek met je coach

LEERLING

Deze placemat helpt je om in gesprek te gaan met je coach. Hij zal je helpen om een concreet en goed geformuleerde keuze te maken. Gebruik het **logboek** om je antwoorden in op te schrijven.

LEERLINGEN STELLEN ZELF HUN ROOSTER SAMEN

“Topsportleerlingen missen veel lessen maar halen toch vaak hun punten. Kunnen we dat ook in het reguliere onderwijs toepassen?” Op zoek naar het antwoord mogen vwo-leerlingen op het Leonardo College zelf hun rooster samenstellen. Er zijn twee eisen: evenveel uren maken en minimaal één uur aanwezigheid bij elk vak.

De inspiratie om leerlingen een gepersonaliseerd rooster aan te bieden, komt van de topsportafdeling van de school. Docent bewegingsonderwijs en topsport talentbegeleider Annemieke van Cleef: “Wij willen op een meer coachende manier gaan lesgeven. We zien bij ons op school dat topsportleerlingen veel lessen missen en toch vaak hun punten halen. Zouden we dat dan in het reguliere onderwijs ook niet toe kunnen passen?”

Alle leerlingen doen mee

Alle 30 4 vwo-leerlingen (zowel topsport als reguliere leerlingen) doen aan deze pilot met het gepersonaliseerde rooster mee. Topsportleerlingen waren al gewend om samen met hun topsportbegeleider naar hun rooster te kijken. Voor de reguliere leerlingen is het nieuw.

Vaklessen

Alle leerlingen krijgen tijdens de pilot één uur vaklessen per week waarin instructie en uitleg door de vakdocent wordt gegeven. De overige uren zijn zogenaamde verwerkingsuren waarin ze individuele aandacht of extra uitleg kunnen krijgen. Onderaan de streep komt iedereen uit op precies

hetzelfde aantal uren. Naast het uur dat leerlingen bij een vak minimaal aanwezig zijn, kunnen ze naar eigen inzicht hun rooster indelen.

Keuzevrijheid

Zo kunnen leerlingen, die bijvoorbeeld heel goed zijn in wiskunde A maar minder in Frans, ervoor kiezen alleen naar het vakuur wiskunde te gaan en alle uren naar Frans. Ook kunnen ze lessen bijwonen van vakken die ze zelf niet hebben en/of het rooster zo aanpassen dat het voor hun persoonlijk beter uitkomt.

Rooster

Voor deze pilot is het rooster aangepast. De eerste twee uren zijn coachings- en verwerkingsuren. Het derde, vierde en vijfde uur zijn vaklessen waarbij iedereen aanwezig moet zijn. Het zesde, zevende en achtste uur zijn weer verwerkingsuren. Alle vwo 4-docenten doen mee aan de pilot en maken precies het aantal uren als anders met uitzondering van de zes coaches, die geven één uur extra les.

Pilot uitgebreid

Dit is de tweede pilot met een gepersonaliseerd rooster. De eerste pilot die vorig jaar plaatsvond en twee weken duurde, bleek achteraf te kort. Docent Engels en voortrekker pilot werkgroep Debbie Spronk: “Toen we er net lekker inzaten, gingen we weer over op de reguliere werkwijze.” Daarom is de pilot de tweede keer uitgebreid naar vier weken. “Verder hebben we docenten in

Op Het Leonardo College stellen leerlingen hun eigen rooster samen.

hun studiewijzer explicieter laten benoemen per week welke leerdoelen leerlingen moeten halen.”

Coachinguur

Wat daarnaast nieuw is, is het coachingselement. In totaal zijn er zes coaches (docenten) die allemaal vijf leerlingen onder hun hoede nemen. Eén keer per week hebben zij in een eerste uur een coachingsuur. Samen kijken ze dan hoe het gaat en welke doelen wel of niet gehaald zijn. Ook kijkt de coach met de leerling naar zijn gepersonaliseerde rooster en is er ruimte voor vragen.

Vrijheid

Zijn de leerlingen dan helemaal vrij om zelf hun rooster in te delen? Debbie: “Niet helemaal. Om te voorkomen dat leerlingen die er slecht voorstaan, toch alleen naar het vaklesuur gaan, kunnen docenten voor een aantal leerlingen aangeven dat die alle uren aanwezig moeten zijn. Ook letten de coaches erop dat leerlingen niet een zo gunstig mogelijk, maar een zo goed mogelijk rooster samenstellen.” Docent Frans en coach Silvia van Leeuwen: “Als coach heb ik meer invloed en grip op de leerlingen. Ook is voor mij zelf duidelijker welke leerdoelen zij moeten behalen.”

Je leest meer over roostering op leerling2020.nl/roostering

Presentatie aan leerlingen

Debbie: “We krijgen terug van de leerlingen dat de opzet van de tweede pilot veel beter is, doordat ze nu een vast coachingsmoment hebben en de leerlingen beter weten aan de hand van de leerdoelen wat ze moeten doen.” Daarnaast was de tweede pilot beter voorbereid. Zo is er vooraf een presentatie gegeven aan alle leerlingen waarin besproken is wat er ging veranderen.

Maximale duur

Hoewel zoveel mogelijk voor het derde, vierde en vijfde uur het reguliere rooster wordt aangehouden, is het roostertechnisch gezien een uitdaging. Debbie: “Vandaar dat op dit moment vier weken de maximale duur is voor ons. Helemaal omdat de laatste toetsweken eraan komen en we dit ook nog dit schooljaar met alle betrokkenen willen evalueren.” Wat het vervolg hierop wordt, ligt nog open. “Het meest voor de hand liggend is om dit volgend schooljaar voor vwo 4 en 5 te herhalen. Maar uiteindelijk zouden we deze meer coachende manier van lesgeven voor meer niveaus en jaarlagen willen gaan doen.” ●

DE COACHES LETTEN EROP DAT LEERLINGEN NIET EEN ZO GUNSTIG MOGELIJK, MAAR EEN ZO GOED MOGELIJK ROOSTER SAMENSTELLEN

TIPS VOOR DE INRICHTING VAN EEN OPEN LEERCENTRUM

Metameer heeft vier open leercentra ingericht. **Daar kunnen leerlingen een aantal uur per dag zelf bepalen aan welk vak ze willen werken en hoe ze dat willen doen.** Wat is het doel? En wat zijn de beste tips? De open leercentra (OLC's) zijn ingericht op de Metameerlocatie in Stevensbeek. Sarah Middendorp, projectleider persoonlijk leren en tto-coördinator, licht het doel en de invulling toe.

Waarom zijn jullie gestart met een OLC?"

"We wilden ruimte creëren voor leerlingen om eigen keuzes te maken. Bijvoorbeeld, door hen zelf te laten bepalen hoeveel tijd ze aan een vak besteden en de mogelijkheid bieden een vak op havo- of vwo-niveau te volgen. Daarom hebben we de beschikbare lestijd anders ingedeeld. Leerlingen hebben niet meer allemaal op hetzelfde moment hetzelfde vak, maar volgen hun persoonlijke leerroute. Daarbij werken ze soms in een vaklokaal en op een ander moment in het OLC. Er wordt onderscheid gemaakt tussen hogere en lagere orde denken. Het idee is dat ze in het OLC werk doen dat ze zelfstandig kunnen, wat dus eerder meer in de les gebeurde (lagere orde denken). In de klas is er ruimte voor complexere stof (hogere orde denken). Ook is het in de onderbouw bijvoorbeeld mogelijk voor leerlingen om vakken op een ander niveau te volgen omdat de havo en vwo-lessen gespiegeld staan ten opzichte van elkaar."

Hoe ziet een OLC eruit?

"Het is één fysieke ruimte die is opgedeeld in drie afzonderlijke stukken. Er zijn werkplekken waar met elkaar gefluisterd mag worden, plekken waar leerlingen in overleg kunnen samenwerken en plekken waar zij individueel in stilte aan de slag gaan. Het gebruik van verschillende kleuren in het interieur duidt de verschillende werkplekken aan. Ook zijn kasten zo neergezet dat deze als scheidswanden dienen. De stilte-ruimte is een glazen cabine met rustgevend ontwerp die plaats biedt aan zo'n 8 leerlingen om in te werken. Aan de andere kant van de ruimte staat de desk van de OLC-docent. Leerlingen bepalen zelf welke werkplek zij opzoeken in het OLC. De OLC-docent helpt de leerling om de juiste keuze te maken in het geval hij/zij niet goed gebruikmaakt van het OLC."

Wat moet de leerling doen om in het OLC te kunnen werken?

"Leerlingen uit de bovenbouw die het aan kunnen mogen zelf bepalen waar ze werken en kunnen dus het

OLC opzoeken. Met leerlingen die meer sturing nodig hebben, maken we individuele afspraken over waar ze gaan zitten en met wie ze werken. Aan het begin én aan het einde van de week hebben ze een vast mentoruur waarin de voortgang wordt besproken. Voor de onderbouw geldt dat vastligt welke uren ze in het OLC zitten. De leerlingen maken samen met ouders en mentor een persoonlijke planning als onderdeel van hun leerroute. In de brugklas hebben leerlingen in het begin, het midden en aan het einde van de week een mentoruur zodat de mentor kan monitoren hoe het gaat met de planning."

Hoe ziet de begeleiding van de leerling door de mentor eruit?

"Om de begeleiding van de leerlingen kaders te geven hebben we de begeleidingscirkel als instrument in het leven geroepen. Deze geeft het gedrag van de leerling weer. Het daaraan gekoppelde docentengedrag wordt in een andere cirkel weergegeven. Aan de hand van vragen laten

we de leerlingen zichzelf scores geven op de drie competenties: planning maken en uitvoeren, werkhouding en keuzes maken. Aan de hand van de uitkomst maken we afspraken met ze. Hieraan is bijvoorbeeld gekoppeld hoe vaak in een periode ze een gesprek met de mentor hebben, of ze extra ondersteund worden met het maken van een planning en hoeveel vrijheid ze hebben om te kiezen waar ze hun werk doen."

Hoe ziet de begeleiding in het OLC eruit?

"OLC-docenten helpen bij onderbouwleerlingen vooral met de planning van het werk en ze volgen of de leerlingen hun werk gedaan krijgen. In de bovenbouw helpt de

OLC-docent meer waar nodig. Hij/zij spreekt regelmatig met leerlingen en ondersteunt ze met de organisatie van hun werk. De begeleidingscirkel is steeds onderwerp van gesprek en helpt om te bepalen hoe de leerling het beste kan worden begeleid. Dit kan door te leiden, begeleiden en los te laten."

Wat zijn jullie ervaringen tot nu toe?

"Voor sommige leerlingen werkt het heel goed. Anderen hebben moeite met de ruimte die ze krijgen. Leerlingen moeten er ook aan wennen dat ze voor een langere periode werk krijgen. We hebben gezien dat leerlingen in de brugklas wel steeds zelfstandiger worden. De leerlingen die vorig jaar begonnen zijn en nu in de tweede zitten laten meer zelfstandigheid zien en kunnen beter plannen. Met de invoering van het leiden, begeleiden, loslaten systeem hebben de mentoren meer handvatten om in te spelen op de persoonlijke begeleidingsbehoefte van de leerlingen. Verder hebben ouders

ook erg moeten wennen aan de nieuwe werkwijze, omdat ze het lastiger vinden om hun kinderen in dit systeem te begeleiden. Door te werken met ouderpanels krijgen we veel feedback van ouders op hoe we werken. Door daar brugklasouders met tweedeaars ouders in gesprek te laten gaan kunnen ouders met meer ervaring de ouders van brugklasleerlingen tips geven over hoe ze hun kinderen kunnen ondersteunen."

Hoe gaan docenten ermee om?

"Voor docenten is het spannend om los te laten. Zij hebben namelijk minder zicht op het werk dat leerlingen zelf doen. Het vraagt ook echt een andere aanpak van docenten omdat ze minder klassikale lestijd hebben. Het is zoeken naar waar leerlingen echt een docent voor nodig hebben en wat ze zelf kunnen. Ook is het zoeken naar hoe leerlingen het werk dat ze zelf hebben gedaan terugkoppelen in de les zodat de docent zicht heeft op wat de leerlingen leren. Deze manier van werken zorgt ervoor dat we antwoorden moeten vinden op deze vragen. Het werkt ook enorm motiverend wanneer we iets vinden dat voor ons werkt. De begeleidingscirkels zijn daar een voorbeeld van." ●

Kijk voor meer voorbeelden over het ontwikkelen van vaardigheden van leerlingen op leerling2020.nl/vaardigheden

Leerlingen van het Metameer aan het werk in een open leercentrum.

TIPS VOOR ANDERE SCHOLEN

- **Praat over het verbeteren van het onderwijs:** tussen docenten en leerlingen, tussen mentoren en leerlingen, tussen mentoren en ouders en formuleer elke keer verbeterpunten en voer die dan uit.
- **Licht ouders goed in over wat hun kinderen gaan doen.** Laat het ze bij voorkeur zelf een keer ervaren. Zorg er daarnaast voor dat er vaste mensen zijn die in het OLC de leerlingen begeleiden.
- Laat vakdocenten goed nadenken over **wat leerlingen zelf kunnen doen** en waar ze echt een docent voor nodig hebben.
- **En, zorg voor een duidelijke structuur.** Als er meer ruimte is om keuzes te maken, is het des te belangrijker dat de kaders helder zijn.

Het bijhouden van een logboek zorgt ervoor dat de verantwoordelijkheid bij de leerling ligt.

“DANKZIJ HET LOGBOEK
ZIJN WE VEEL MEER OVER
DOELEN GAAN PRATEN”

De coaches op het Leonardo College, een Topsport Talentschool, liepen regelmatig tegen passiviteit van leerlingen aan. **Een logboek zorgt ervoor dat de regie nu meer bij leerlingen ligt én dat ouders beter betrokken worden.**

Volgens docent Mark Postema lag de verantwoordelijkheid nog te veel bij de coaches in plaats van de leerlingen. “Coach-gesprekken hadden vaak niet veel meer inhoud dan het aanpassen van persoonlijke roosters en checken of alle toetsen wel waren ingehaald. Daarom zijn we gaan kijken hoe we dit anders konden inrichten. Daarbij was het ook van belang dat er weinig papierwerk bij kwam kijken én dat ouders beter bij het proces betrokken werden.”

Logboek brengt structuur

In overleg met de betrokken coaches is het logboek tot stand gekomen. Een overzichtelijk document dat structuur aanbrengt bij het gesprek en weinig tijd kost om netjes bij te houden. Tot nu toe hebben drie coaches met in totaal tien leerlingen met het logboek gewerkt.

Praten over doelen

Coach Peter: “Ik heb bij de leerlingen een grote verandering gezien. Door het gebruik van het boekje heb ik de richting van het gesprek aangepast, zodat we veel meer over doelen aan het praten zijn. Ik merk dat de leerlingen veel meer initiatief nemen. Leerlingen zijn bijvoorbeeld voorafgaand aan het gesprek al bij docenten geweest om zaken te regelen, terwijl ik er daarvoor regelmatig achteraan moest om te controleren of het al gedaan was. Dat maakt het coachen een stuk prettiger en doelgerichter.”

Drempelverlagend

Ook Victor, één van de betrokken leerlingen, merkt een verandering: “Het is voor mij nu veel makkelijker om naar docenten toe te stappen. Ik weet nu wat ik wil en waarom ik het wil, dan wordt de drempel voor mij om een docent iets te vragen een stuk lager.”

Ouders

Aan het begin van het jaar is er een bijeenkomst geweest voor ouders om ze in te lichten over wat er ging veranderen. Mark: “Sommige ouders waren bang dat het nóg meer werk voor hun kind zou opleveren. Andere ouders vonden het een erg goed plan, aangezien ze vonden dat hun kind wel wat actiever bezig mocht zijn.” In de praktijk is er

Leerling:

“IK WEET NU WAT IK WIL EN WAAROM IK HET WIL, DAN WORDT DE DREMPEL VOOR MIJ OM EEN DOCENT IETS TE VRAGEN EEN STUK LAGER”

in het contact met de ouders weinig veranderd. Op dit punt valt er dus nog wel iets te verbeteren. De grootste verandering heeft bij de leerlingen plaatsgevonden op school.

Een breder perspectief

Bij het Leonardo College merken ze dat coaching ook steeds meer door andere scholen binnen het bestuur wordt opgepakt. “Goede coaching is niet alleen interessant voor topsportleerlingen, maar voor alle leerlingen. In 4 vwo wordt voor een paar weken ander onderwijs aangeboden, waarbij docenten een coachende rol aannemen in plaats van de klassieke docerende vorm. Daarnaast zullen de docenten scholing in coaching gaan volgen.” ●

Op leerling2020.nl/ coaching vind je meer praktijkvoorbeelden over coaching

Weeknummer:

Reflectie op vorig gesprek

Afspraken	✓
Doelen	✓

Doel*	Omschrijving doel
Doel sport	

Het logboek dat leerlingen invullen.

LEREN VAN SUCCESSSEN EN VAN FOUTEN

Het Fioretti College Lisse startte twee jaar geleden met een pilot gepersonaliseerd leren. Wat vinden leerlingen en ouders hiervan? **“Ik vind het fijn dat je in je eigen tempo kunt werken.”**

Het Fioretti College Lisse startte met een pilot gepersonaliseerd leren.

De leerlingen stromen in de brugklas allemaal op hun eigen niveau in en werken op hun eigen tempo aan hun eigen doelen. Samen met hun coach maken ze een planning. In de Learning Portal, een digitale leeromgeving, zien de leerlingen welke doelen ze moeten behalen en wat ze hiervoor moeten doen. In de pilotklassen wordt nog veel geëxperimenteerd met deze onderwijsvorm. Daarom vraagt de school regelmatig de mening van docenten, ouders en leerlingen. Rector Astrid Buijs: “Wij vinden het belangrijk om naar leerlingen te luisteren en ouders te betrekken. Op basis daarvan bepalen we of we deze pilot volgend schooljaar doorzetten.”

Meerdere klassen bij elkaar

Elke dag beginnen de drie pilotklassen in één gezamenlijke ruimte met de dagstart. Hierin wordt besproken wat je die dag moet doen. Ook de

rest van de dag zitten de leerlingen veel in dezelfde ruimte. Niet elke leerling vindt dit fijn. Leerling Farah: “Een nadeel is dat we niet door de school lopen. Je zit nu telkens in hetzelfde klaslokaal. Je rouleert soms alleen. Dan ga je naar een andere docent.” Het werken met meerdere klassen bij elkaar heeft ook andere gevolgen. Farah: “We werken in een grote groep. Dat is gezellig, maar ook wel druk als er zoveel leerlingen zijn.”

Veel meer zelf plannen

In de Learning Portal staan alle leerdoelen, waarvan de leerling zelf bepaalt op welk niveau en welk tempo hij deze afvinkt. “Aan dit systeem vind ik fijn dat je in je eigen tempo kunt werken,” zegt leerling Anna. “Als Farah bij opdracht 5 is en ik bij opdracht 3, dan kan ik in mijn eigen tempo verder.” Dit betekent dat de leerling veel meer zelf moet plannen. “In het weekend worden

meestal werkdoelen in het systeem gezet. Je bent er dan verantwoordelijk voor dat je die afhebt die week. Anders worden ze doorgeschoven, maar dan heb je de week erna meer te doen. Je moet dus zelf goed inplannen wanneer je wat moet doen,” legt leerling Yara uit.

Hulp van de coach

De coach helpt de leerlingen om hun planning te bewaken. “We hebben allemaal een logboek waarin je je doelen schrijft,” vertelt Anne. “Je kunt er ook je toetsen in plannen. En je hebt hem nodig voor het coachgesprek. De coach bespreekt met je wat je kunt verbeteren, hoe je dat kunt doen en of je met een vak een niveau omhoog kunt.”

Werken met de iPad

De leerlingen werken grotendeels zelfstandig en maken daarbij veel gebruik van hun eigen iPad. Veel leerlingen vinden dit wel fijn.

Rector Astrid Buijs:

“DE PILOT HEEFT ONS VEEL GELEERD OVER ONZE SUCCESSSEN EN ONZE FOUTEN. IS EEN SCHOOL NIET DE ULTIEME OMGEVING OM TE LEREN EN TE ONTWIKKELEN?”

Leerling Marijn: “Dankzij de iPad hoeven we niet zo’n zware tas te sjuwen. Ik houd ook niet zo van lezen in boeken. Op de iPad is het makkelijker. Je typt er je huiswerk op, dat is dan ook lekker snel klaar.” De iPad wordt vooral gebruikt om de Learning Portal te kunnen gebruiken. “Een nadeel van de iPad is wel dat sommige leerlingen spelletjes doen,” zegt Marijn. “Ik ook af en toe, maar dan heb ik mijn werk al af.”

Voortgang bijhouden

Niet alle ouders zijn overtuigd van deze manier van leren. “Mijn ouders

vinden het wel leuk, maar ook zien ze nadelen. Ze kunnen niet goed checken wat ik gemaakt heb en wat niet,” vertelt Marijn. “Maar bij een coachgesprek schrijft de coach op een briefje wat ik heb gedaan en dat laat ik dan aan mijn ouders zien.” Leerlingen krijgen wel nog steeds een rapport, maar veel minder cijfers. Dit vindt ook niet elke leerling fijn. “Als je een keer een onvoldoende haalt, is het dus moeilijker die op te halen, legt Marijn uit.

Verbeterpunten

Zowel ouders als kinderen geven aan dat zij soms het overzicht missen

van wat er geleerd moet worden. De leerdoelen en de inhoud van de toetsen zijn nu niet altijd even duidelijk, vinden zij. Ook mag er volgens ouders nog meer aandacht zijn voor leerstrategieën en studievaardigheden. Maar ze zien ook grote positieve effecten van gepersonaliseerd onderwijs. Vader John: “Ik heb mijn dochter dankzij gepersonaliseerd leren zien groeien op sociaal vlak, omdat ze nu in control moet zijn. Ze komt voor zichzelf op, wat ze op de basisschool niet deed.”

Winstpunten

De ouders uit de klankbordgroep zien als belangrijkste winstpunt dat hun kinderen plezier hebben in het leren door deze leervorm. “Leerlingen leren ontzettend snel waar ze interesse in hebben. Dan gaan ze zelf dingen opzoeken.” Vader John heeft nog wel tips voor de school: “Communiceer open met ouders over onduidelijkheden. Je hebt bijvoorbeeld geen cijfers meer, waaraan je vroeger kon zien wat de ontwikkeling van je kind was. Bespreek gewoon met elkaar dat het eng is, dat niet alles meteen duidelijk is, maar ook dat alle nieuwe dingen met fouten zijn ontstaan.” ●

“Waarom zou ik het anders doen?”
Kijk voor het antwoord en andere vragen op leerling2020.nl/verandervragen

WAAROM WIJ LEERLINGEN LATEN AANSCHUIVEN BIJ RESULTAATBESPREKINGEN

Hoe help je een leerling die het moeilijk heeft op school? Op het Cambium College hebben leerlingen een actieve rol in de resultaatbesprekingen. **“Je merkt dat leerlingen gemotiveerder zijn om de schouders eronder te zetten.”**

Docent Koen Evers merkte op dat de leerlingbespreking voor zowel docenten als leerlingen weinig opleverde. “Hoe vaak vinden docenten de leerlingbespreking niet een verzuchting? We praatten uren over leerlingen, zonder tot concrete acties te komen. We verzandden in uitspraken als ‘die leerling moet beter zijn best doen.’” Zijn oplossing: nodig de betreffende leerlingen uit bij de besprekingen en geef hen een actieve rol in het gesprek.

Reflecteren

Om te zorgen dat leerlingen die actieve rol ook pakken is een goede voorbereiding belangrijk. In de weken voorafgaand aan de gesprekken werken leerlingen samen met hun mentor aan hun reflectievaardigheden. De Ben Furman app is

Leerling:

“DOCENTEN DENKEN ECHT GOED MET JE MEE EN GEVEN TIPS WAAR JE IETS AAN HEBT”

hier een handige tool voor. “Onze leerlingen maken hiermee een actieplan wanneer het niet goed gaat op school,” zegt Koen. “Maar ze kunnen de app ook gebruiken voor andere problemen.” Leerlingen geven aan dat het oefenen met reflecteren ze aan het denken zet. Bovendien maken ze met de app meteen een goede samenvatting van hun actieplan. Tijdens de leerlingbespreking staat dit plan centraal.

Veilige setting

Voorafgaand aan het gesprek overleggen de docenten of er zaken zijn die buiten beschouwing moeten blijven, bijvoorbeeld een problematische thuissituatie. Koen: “Het moet een veilige setting zijn voor de leerling.” Als de leerling binnenkomt, legt de mentor kort de situatie uit. Vervolgens is het de beurt aan de leerling om het actieplan voor te leggen aan de docenten.

Concrete tips

Koen: “Dat werkt heel goed: docenten geven concrete tips en er worden direct afspraken gemaakt die tot oplossingen leiden. Dat is waar we leerlingen mee kunnen helpen.”

Op het Cambium College bespreken leerlingen met docenten en ouders hun resultaten en doelen.

Voor de leerlingen is het in het begin spannend, maar achteraf valt het altijd mee. Een leerling zegt hierover: “Docenten denken echt goed met je mee en geven tips waar je iets aan hebt.”

Ouders betrekken

Meteen na de bespreking werkt de leerling samen met de mentor het actieplan verder uit. In het eerstvolgende oudergesprek wordt dit plan gepresenteerd. De leerling vertelt wat haar of zijn doel is, wat hij/zij daarbij nodig heeft van de docenten én van de ouders en vooral, wat hij/zij zelf gaat doen. Koen: “Voor ouders is de informatie die ze tijdens de ouderavond krijgen bijna altijd nieuw. We verwachten vaak dat de leerling allang een keer met de ouders om de tafel heeft gezeten, maar dat gebeurt dus niet. We gebruiken deze vorm dus ook om ouders te betrekken.”

Energie van gekregen

Leerlingen, docenten én ouders zijn enthousiast over de nieuwe leerlingbespreking. Koen: “Een aantal mentoren zag het eerst helemaal niet zitten. Maar achteraf zei de meest kritische mentor: kijk, hier heb ik nou energie van gekregen!” Het idee is eerst uitgeprobeerd in een 5 havo-klas, maar inmiddels doet de hele havo-bovenbouw mee. “Je merkt dat leerlingen gemotiveerder zijn om de schouders eronder te zetten,” zegt Koen. “Toen andere leerlingen erover hoorden, waren er veel die zeiden: dat wil ik ook op die manier.”

Lees meer over leerlingen betrekken op leerling2020.nl/leerlingen-betrekken

SPEEL HET EIGENAARSCHAPSSPEL 'WE OWN THE SCHOOL'

Het bordspel 'We Own The School' is een werkvorm om samen met leerlingen, docenten en schoolleiders een gesprek over eigenaarschap te voeren. Lees wat het spel, ontwikkeld door het leerlab Pleion, inhoudt en hoe je het op jouw eigen school kunt spelen.

Het spel heeft tot doel om een gesprek op gang te brengen over 'eigenaarschap van leren' en hoe de school dat kan bevorderen. Volgens de scholen in dit leerlab zijn leerlingen en docenten die eigenaarschap ervaren meer gemotiveerd. Het spel is dus een instrument om het eigenaarschap binnen de school in gang te zetten en te vergroten.

De basis van het spel

Het spel is gebaseerd op een taxonomie van zes leiderschapsstijlen van John Macbeath, waarin scholen worden gekarakteriseerd op de manier van leidinggeven. De scholen uit het leerlab hebben deze taxonomie vertaald naar zes typen van eigenaarschap. Deze zes typen

"IK WIL HET WEL MET MIJN KLAS SPELEN. OMDAT HET EEN LAAGDREMPELIGE MANIER IS OM MEE TE DENKEN ALS LEERLING"

Het bordspel 'We Own The School' brengt het gesprek over eigenaarschap op gang.

vormen de basis van het spel: zij staan naast elkaar en dienen als karakterisatie en niet als beoordeling.

Hoe werkt het?

Het maximaal aantal deelnemers per spel is 6. Alle deelnemers aan het spel krijgen de mogelijkheid om via stellingen aan te geven hoe zij de situatie op school op dit moment ervaren (ronde 1), maar ook wat zij als de ideale situatie zien (ronde 2). Na het noemen van een stelling plaatsen alle deelnemers tegelijkertijd een fiche op het bord met een keuze voor een bepaald antwoord. Een gespreksleider reflecteert met

de deelnemers op de gemaakte keuzes. Het spel is niet alleen een goed meetinstrument om erachter te komen hoe eigenaarschap wordt ervaren, maar levert ook waardevolle ideeën op voor vervolgstappen die de school richting de toekomst kan zetten.

Gebruikerservaring

Inmiddels zijn er talloze sessies georganiseerd op scholen in Nederland en daarbuiten om feedback op te halen en het spel verder aan te scherpen. Sebastian Blanck, teamleider UniC: "Tijdens een leerling-arena heb ik met leerlingen 'We Own The School' gespeeld. Het ging in het bijzonder over het toetsen op onze school. Het was een van de beste arena's tot nu toe. Er kwam uit dat leerlingen meer leren van en meer plezier in succes ervaren in realistische en vakoverstijgende projecten waarin ruimte is voor eigen keuze. Leerlingen ervaren druk rondom toetsen en deadlines en ervaren toetsen vooral als een momentopname. Dankzij het spel konden we dit in 45 minuten boven de tafel krijgen. Een eyeopener voor de aanwezige schoolleiders, bestuurders en docenten."

Waarom een spel?

De scholen in dit leerlab zijn allemaal aangesloten bij het netwerk Pleion (Platform Eigentijds Onderwijs). Ze kwamen tot de conclusie dat eigenaarschap in alle facetten van een school belangrijk is. Het leerlab stelde zich de vraag: 'Hoe

"INTERESSANT OM MET COLLEGA'S TE KIJKEN WAAR DE VERSCHILLEN IN PERCEPTIE OF EIGENAARSCHAP ZITTEN"

kunnen we het gesprek over eigenaarschap op een inspirerende manier op school laten plaatsvinden?" "Er is gekozen om het model van eigenaarschap in een spelvorm te gieten, omdat het een goede manier is om een continue uitwisseling tussen theorie en praktijk in te richten", zegt Freek Wevers, schoolleider op het IJburg College 2.

Internationale lancering

Als stok achter de deur voor de ontwikkeling van het spel had het leerlab de internationale onderwijsconferentie ICSEI 2018 in Singapore uitgekozen om het spel voor het eerst aan een groter publiek te presenteren. "Dat was spannend, omdat een eigen draai is gegeven aan wetenschappelijke literatuur om het spel speelbaar te maken. Gelukkig bleek het een succes: er zijn vanuit de hele wereld aanvragen gedaan voor het spel en de originele auteur van de basistheorie achter het spel, John Macbeath, heeft zelfs een exemplaar in ontvangst genomen", zegt Henk Woudenberg, voormalig teamleider van de Werkplaats Kindergemeenschap. ●

Bestel het spel en/of vraag begeleiding aan bij het spelen van het spel op www.weowntheschool.nl

Op welke manier
maken jullie het
eigenaarschap
van leerlingen
inzichtelijk?

Wij gebruiken
vaardighedenrubrics
die leerlingen zelf
invullen.

Eduardo.nl Dé plek waar docenten kennis
en ervaring uitwisselen.

**VOORTGEZET
LEREN**
Een campagne van
VO-raad met Schoolinfo

Leerlingen motiveren
met toekomstgericht
onderwijs

VOORTGEZET LEREN

Leerlingen motiveren met toekomstgericht onderwijs

Scholen bereiden leerlingen voor op de toekomst. Daarbij worden ze geconfronteerd met een snel veranderende samenleving, die nieuwe eisen stelt aan jonge mensen. Dat vraagt continue ontwikkeling van het onderwijs maar ook van de inrichting van de schoolorganisatie.

Daarom staat in het programma Voortgezet Leren de ontwikkeling van toekomstgericht onderwijs centraal, in samenhang met personeelsbeleid en schoolorganisatie.

Het delen van kennis en ervaring speelt een belangrijke rol in het programma. Docenten, teamleiders, schoolleiders en bestuurders kunnen deelnemen aan professionaliseringsactiviteiten zoals werkconferenties, masterclasses, trainingen, leernetwerken en congressen.

Meer weten? Kijk voor meer informatie en activiteiten op
www.voortgezetleren.nl

Met elkaar
werken aan
**innoverend
onderwijs**

Kijk voor meer informatie op [Schoolinfo.nl](https://www.schoolinfo.nl)

Maart 2019